

303. *Dracocephalum austriacum* L. — Վիշապագլուխ ավստրիական — Змееголовник австрийский

EN B 1 ab(i,ii,iii) + 2 ab(i,ii,iii)

© Գևորգի Ֆայվուշ
© Georgi Fayvush

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը՝ 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների նվազում՝ գյուղատնտեսական գործունեության արդյունքում աճելավայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված է Բեռնի կոնվենցիայի հավելված 2-ում:

CITES-ի հավելվածներում բացակայում է:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ 30–60 սմ բարձրություն: Տերևները՝ փետրածև բաժանված 3–5 բլթակների: Մաղիկները՝ օղակաձև դասավորված վերին տերևների ծոցերում: Մաղկաօղակները՝ մոտեցած, կազմում են հասկաման մոտ Ժողովարայի: Բաժակը՝ երկշոր, վերին շորքի միջին ստամբ մյուսներից լայն: Պսակը՝ մանուշակագույն, երակամ լայնացած խաղվակով և երկշոր ետծարով: Փաշանքները՝ մազոտ: Պտուղը՝ 4 մասերից՝ էրեմներից: Էրեմները՝ հարթ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Սևանի (Շորձա, Բարաջան, Դարա, Արդանիշ) և Գեղամի (Լճաշեն) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO՝ 300 քառ. կմ, AOO՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 4: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Միջին Եվրասիան, Բալկանյան թերակղզին, Կովկասը, այդ թվում Նախակովկասը, Արևմտյան և Հարավային Անդրկովկասը, ինչպես նաև Անատոլիան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային և ենթալպյան գոտիներում ծ. մ. 1940–2500 մ բարձրությունների վրա, մարգագետիններում, անտառային բացատներում, քարքարոտ լանջերին: Մաղկում է հունիսին, պտղաբերում՝ հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա, գյուղատնտեսական տարածքների լայնացման կապակցության և զերարտասցման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պապուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Սևան» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions as a result of agricultural activity.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is included in the Annex 2 of the Bern Convention.

It is not included in the Annexes of CITES.

Description. Perennial plant 30–40 cm. Leaves pinnate dissected to 3–5 segments. Flowers in verticillates in axils of upper leaves; verticillates approximate, forming a lax spike-shaped inflorescence. Calyx bilabiate; central tooth of upper lip broader than lateral ones. Corolla violet, tube dilatated at gorge. Anthers pubescent. Fruit of 4 smooth nutlets.

Distribution. In Armenia it is distributed in Sevan (Shorzha, Babadjan, Dara, Artanish) and Gegham (Lchashen) floristic regions. EOO is 300 km², AOO is 16 km², the number of locations is 4. The general area of distribution includes Ciscaucasia, West and South Transcaucasia, Middle Europe, the Balkan Peninsula and Anatolia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper and sub-alpine belts, at the altitudes of 1940–2500 meters above sea level: in the meadows, forest glades, on stony slopes. Flowering in June, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development and overgrazing.

Conservation actions. Part of the population grows in “Sevan” National Park. Necessary: monitoring of the state of the population.

Սկզբնաղբյուրներ/References

- Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Меницкий Ю.Л. 1988. Род *Dracocephalum* L.
Флора Армении, 8: 58–59. Ереван.
Edmondson J.R. 1982. *Dracocephalum* L.
Flora of Turkey, 7: 289–291. Edinburgh.
Կազմող՝ Ն. Խանձյան
Compiler N. Khandjyan

304. *Dracocephalum botryoides* Stev. — Վիշապագլուխ ողկույզային — Змееголовник кистевой

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© www.alpinissimum.de

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Կովկասի Լեռնային է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2՝ հազվագյուտ տեսակ կարգավիճակով:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ 5–15 սմ բարձրությամբ, ստորին մասում փայտացած ցորուններով: Տերևները՝ փեղարածև թափմամբ: Մողկաբույլը՝ խիտ, համարյա գլխիկանման: Բաժակը՝ երկշորք, վերին շորքի միջին բլթակը՝ 2–3 անգամ եզրային նշտարածև բլթակներից լայն: Պսակը՝ բաց մանուշակագույն: Փռչանոթները մերկ: Պատույթ՝ 4 մասերից՝ Էրեմներից: Էրեմները մերկ: Գեղազարդային բույս է:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Արագածի (Գեղարտուի կիրճ) և Չամբեգուրի (Չամբեգուրի և Բարգուշատի լեռնաշղթաների) Կասրտաշուղ, Գազանալեռ, Արամազդ լեռնագագաթներ, գյուղ՝ Արավուս) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO՝ 1660 քառ. կմ, AOO՝ 24 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 4: Ընդհանուր արևալը ընդգրկում է Գաղստանը, Արևելյան Կովկասը և Հարավային Անդրկովկասը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ալպիական լեռնային գոտում ծ. մ. 2800 և ավելի բարձրությունների վրա, ժայռոտ քարքարոտ լանջերին, քարաքավածքներին: Մայկում է հուլիսին, պտղաբերում՝ օգոստոսին (սեպտեմբերին): ԳԱԱ Երևանի բուսաբանական այգու Հայաստանի ֆլորայի հաղամասում հաջողությամբ աճել է երկար տարիներ:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված կլիմայի զրբալ փոփոխության և տնտեսական գործունեության, հատկապես, արածեցման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ, ex-situ պահպանություն:

Category. Endangered species. Endemic of the Caucasus. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semi-shrub 5–15 cm. Leaves pinnate dissected. Inflorescence dense, almost capitate. Calyx bilabiate; central lobe of upper lip ovate, 2–3 times broader than lanceolate lateral lobes. Corolla with very broad lower lip, light violet. Anthers glabrous. Fruit of 4 glabrous nutlets.

Distribution. In Armenia it is distributed in Aragats (Gegharot gorge) and Zangezur (mountains Kaputdjugh, Gazanler, Aramazd, vicinity of Aravus village) floristic regions. EOO is 1660 km², AOO is 24 km², the number of locations is 4. The general area of distribution includes Dagestan, East Caucasus and South Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in alpine belt, at the altitude of 2800 (and more) meters above sea level, on rocky, stony slopes, and screes. Flowering in July, fruiting in August (September). The species successfully grew in the plot "Flora of Armenia" in the Botanical garden of NAS of Armenia.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by global climate change and economic activity, especially grazing.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the state of the population, ex-situ conservation.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Меницкий Ю. Л. 1988. Род *Dracocephalum* L.

Флора Армении, 8: 58–59. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 139–140. Ереван.

Մազմուղ՝ Ն. Խանջյան

Compiler N. Khandjyan

305. *Micromeria fruticosa* (L.) Druce subsp. *serpyllifolia* (Bieb.) Davis — Միկրոմերիա թփային — Микромерия кустарниковая

VU* B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Գիլգուն Պիզանտի
© Gideon Pizanti

Մկրբնադրյուններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Меницкий Ю. Л. 1988. Род *Micromeria* Benth.
Флора Армении, 8: 135–137. Ереван.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 141. Ереван.
Մագնող՝ Ն. Խանճյան
Compiler N. Khandjyan

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Կովկասում հայտնի է միայն Հայաստանում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակի համաշխարհային մասշտաբով շատ լայն տարածման պատճառով կատեգորիան իջեցված է մեկ աստիճանով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2՝ հազվագյուտ տեսակ կարգավիճակով:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կիսաթփիկ՝ 8–15 սմ բարձրությամբ, բարակ ուղիղ չճյուղավորված ճյուղերով: Տերևները՝ համարյա նստադիր, մանր, ծվածկ-երկարավուն, եզրից շրջված: Մաղկաբույլը՝ փախար՝ կազմված կարճ կոթոնավոր 1–5 ծաղիկներից բաղկացած կիսահովանոցներից: Բաժակը՝ մեղ խողովակաձև, 13–15 ջղերով, բութ առասներով: Պատկը՝ երկշորք, մութ մանուշակագույն: Առէջները՝ պատկի ներսում իրար մոտեցած, վերին շորքի տակ: Պատույր՝ կազմված 4 մասերից՝ էլիպսոձև երեմներից:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի ֆորիստիկական շրջանում (Վեդի և Խոսրով գետերի ավազաններ, Երախի լեռնաշղթա): EOO՝ 150 քառ. կմ, AOO՝ 24 քառ. կմ, լոկալիտաները՝ 2: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Հայաստանը, Դրիմը, միջերկրածովյան ավազանի արևելյան մասը, Հյուսիսարևելյան Թուրքիան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտու 1000–1800 մ բարձրությունների վրա, ֆրիգանոիդ բուսականության մեջ՝ ժայռոտ տեղերում, քարաքաղվածքների վրա, ժայռածեղերին: Մաղկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջանների, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա ենթակառուցվածքի զարգացման պատճառով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում: Ամերսմեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. In the Caucasus it is known only from Armenia. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². Because of the worldwide distribution of the species the category of threat has been downgraded to VU.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semi-shrub 8–15 cm. Stems erect, thin, unbranched. Leaves almost sessile, small, elongate-ovate, at margins involuted. Inflorescence lax, composed of cymes of 1–5 flowers on short pedicels. Calyx narrow, tubular, with 13–15 veins and obtuse teeth. Corolla bilabiate, light violet. Stamens connivent under the upper lip. Fruit of 4 ellipsoidal nutlets.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan (Vedi and Khosrov river basins, Yerakh mountain range) floristic region. EOO is 150 km², AOO is 24 km², the number of locations is 2. The main area of distribution includes Crimea, Eastern part of the Mediterranean Sea basin, North–East Turkey.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1000–1800 meters above sea level, among phryganoid vegetation, in stony places, on screes, in rock openings. Flowering from May to June, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the development of infrastructures.

Conservation actions. Grows in the area of “Khosrov Forest” State Reserve. Necessary: monitoring of the state of the population.

306. *Nepeta lamiifolia* Willd. — Կապրվադաղձ խուլեղինջաբերն — Котовник яснотколистный

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Меницкий Ю. Л. 1988. Род *Nepeta* L.
Флора Армении, 8: 37–56. Ереван.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 141. Ереван.
Վազմով՝ Ն. Խանճյան
Compiler N. Khandjyan

Կարեգործիչ: Վասնզված տեսակ է: Հայտնի է 2 պոպուլյացիա՝ Սևանա լճի սվազանի բարձրադիր տարածքներում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների նվազում՝ կապված հատկապես կլիմայի գլոբալ փոփոխության հետ:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2՝ հազվագյուտ տեսակ կարգավիճակով:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ 20–50 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ եռանկյուն կլորավուն, սրտաձև հիմքով, ստորինները՝ երկար կոթուններով: Մտրիկները՝ խմբված խիտ կիսահավանցային ծաղկաբույյեքում, ստորինները՝ իրարից հեռացած, վերինները՝ համարյա գլխիկանման խմբված: Բաժակը՝ 8–10 մմ երկարությամբ, թեք հատված, 5 ստամոքիկներով: Պսակը՝ մինչև 20 մմ երկարությամբ, մանուշակագույն, երկշոր: Էրեմները՝ մերկ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Սևանի (Սևանի լեռնաշղթա) և Գեղամի (Ակնա լճի շրջակայք) ֆորիստիկական շրջաններում: EOO՝ 495 քառ. կմ, AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Տեսակը, բացի Հայաստանից, հանդիպում է Արևելյան Կովկասում, Փոքր Ասիայում և Իրաքում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ճեքալայան և ալպյան գոտում ծ. մ. 2000–3200 մ բարձրությունների վրա, քարքարոտ տեղերում, քարաքավվածքների վրա: Մտրկում է հուլիս–օգոստոս ամիսներին, պտղաբերում՝ սեպտեմբերին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված հատկապես կլիմայի գլոբալ փոփոխության հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Սևան» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Two sub-populations are known in the Lake Sevan basin. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of global climate change.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–30 cm. Leaves triangular–rounded, at base cordate; lower ones on long petioles. Flowers in dense cyme–shapes inflorescences; basal flowers remote, upper ones dense. Calyx 8–10 mm long, oblique truncate, 5–teethed. Corolla up to 20 mm long, bilabiate, violet. Nutlets smooth.

Distribution. In Armenia it is distributed in Sevan (Sevan mountain range) and Gegham (surroundings of the lake Akna) floristic regions. EOO is 495 km², AOO is 12 km², the number of locations is 3. The species, besides Armenia, occurs in the East Caucasus, Asia Minor and Iraq.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in alpine and sub-alpine belts, at the altitude of 2000–3200 meters above sea level, on stony places and screes. Flowering from July to August, fruiting in September.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused particularly by global climate change.

Conservation actions. Part of the sub-population grows in “Sevan” National Park. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

307. *Salvia spinosa* L. — Եղեսպակ փշուր — Шалфей колючий

EN* B 1 ab(i,ii,iii) + 2 ab(i,ii,iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակին Հայաստանում սպառնում է անհետացում՝ կապված անբուսաբուծական գործոնների հետ: Տեսակի շատ լայն՝ Հայաստանից դուրս տարածման պատճառով կարգավիճակը իջեցված է՝ EN:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ կարգավիճակով:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս 40–50 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ պարզ, խաշոր, նստադիր, հարթ, երկու կողմից դեղնավուն: Ծաղկաբույլերը՝ հուրանաձև: Ծաղիկները՝ երկշուրք, սպիտակ, բաց 20 մմ երկարությամբ: Վերին շուրքի միջի ստամբ եզրիներին կարծ: Պսակը՝ սպիտակ, երկար խողովակով, երկշուրք ետծալով: Էրեմնեքը՝ մոտ 3 մմ երկարությամբ, համաքյա սև:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Հացավան, Զովաշեն) ֆորիստիկական շրջանում: AOO՝ 8 քառ. կմ, լուկախտեալ՝ 1: Ընդհանուր արեալը, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է մաս Նախիջևանը, ինչպես նաև միջերկրածովյան ավազանի հարավային մասը, Փոքր և Միջին Ասիան, Իրանը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիների ծ. մ. 1000–1300 մ բարձրությունների վրա, լեռնային տափաստանի չոր քարքարոտ տեղերում: Ծաղկում է հունիսին, պտղաբերում՝ հուլիսին: Երեքայտուտալ բույս է՝ հաճելի բուրմունքով:

Սահմանափակող գործոններ: Տարածման և բնակության շրջանի ասիմանափակություն, աճելավայրերի կորուստ՝ կապված գյուղատնտեսական տարածքների լայնացման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պաշտպանության մի մասը պահպանվում է «Էրեբունի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². The species is on the verge of extinction in Armenia caused by anthropogenic factor. Since the species is widely spread beyond the borders of Armenia the category of threat has been downgraded to EN.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 40–50 cm. Leaves entire, large, sessile, smooth, yellowish. Inflorescence paniculate. Flowers bilabiate. Corolla white, with long tube, bilabiate, 20–25 mm long; central tooth of upper lip longer than lateral ones. Nutlets about 3 mm long, almost black.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan (Hatsavan, Zovashen) floristic region. AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the main area of distribution includes Nakhichevan, Mediterranean Sea basin, Asia Minor, Middle Asia and Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitude of 1000–1300 meters above sea level, on dry stony places, in the mountain steppe. Flowering in June, fruiting in July. Ether–oil plant with pleasant odor.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of agricultural lands.

Conservation actions. Part of the sub–population grows in “Erebuni” State Reserve. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

Մկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Меницкий Ю.Л. 1988. Род *Salvia* L.

Флора Армении, 8: 104–127. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 143. Ереван.

Վազմով Ն. Խանջյան

Compiler N. Khandjyan

308. *Salvia suffruticosa* Moentbr. & Auch. ex Benth. — Եղևալակ կիսաթփային — Шалфей полукустарниковый

$$ENB \ 1 \ ab(iii) + 2 \ ab(iii)$$

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 հեղբարիտանի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Меницкий Ю. Л. 1988. Род *Salvia* L.

Флора Армении, 8: 104–127. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 143. Ереван.

Կազմող՝ Ն. Խանջյան

Compiler N. Khandjyan

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր զորքի ստաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2՝ հազվագյուտ տեսակ կարգավիճակով:

ՀՀԿԵՄ-ի և Բեռնի կոմպենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կիսաթափ՝ մինչև 50 սմ բարձրությամբ, հիմքի մոտ ճյուղավորվում և փայտացած ցորունով: Տերևները՝ փետրածև: Մաղկաթույլը՝ պարզ, կազմված 4-8 իրարից հեռացած, օղակաձև դասավորված 6-10 ծաղիկներից: Մաղիկները՝ երկշաղթ, վերին՝ սաղավարաձև և ստորին՝ եռալորակ շաղթերով: Բուժակը՝ կանաչավուն, ձուլված խաղրվակով, վերևում՝ եզրերից կարծ, հաստ, բաց գույնի (երբեմն դեղնավուն) գեղձերով՝ պատված ստամոքիներով: Պսակը՝ դեղնավուն 15-18 մմ երկալաբայամբ: Պսառը՝ կազմված 4 մասերից՝ էրեմներից:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Գեղարդի, Գառնի, Հաջավան, Երանոսի լեռնաշղթա) ֆորքիստիկական շրջանում: EOO՝ 60 քառ. կմ, AOO՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտաները՝ 2: Ընդհանուր արեալը, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է մաս Նախիջևանը, Անատոլիան, Հուսիսային Իսրայել, Հուսիսային և Արևմտյան Իրանը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում ծ. մ. 1200–1700 մ բարձրությունների վրա, լեռնային սափաստանների չոր քարաբլուր, խճաքաքա լանջերին: Ճաղկում է հունիսին, պտղաբերում՝ հուլիսին: Եթերայտառատ բույս է: Եթերայտը ունի մշկնկույտի համը հիշեցնող համեմի բուրմունք:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անբյուրեղյակ գործունեության, հատկապես, տարածքների յուրացման հետ:

Պատկանությունը միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պատկանվում է «Էրերումի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել մոնիթորինգ, ինչպես նաև որոնողական աշխատանքներ՝ նոր պոպուլյացիաների հայտնաբերման նպատակով:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Semi-shrub up to 50 cm, branched from the base. Leaves pinnate. Inflorescence simple, of 4-8 remote, 6-10-flowered pseudoverticilles. Flowers bilabiate. Corolla yellowish-white; upper lip galeiform, lower one tripartite. Calyx greenish; teeth at margins with thick stipulate glandules. Fruit of 4 nutlets.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan (Geghadir, Garni, Hatsavan villages, Yeranos mountain range) floristic region. EOO is 60 km², AOO is 16 km², the number of locations is 2. Besides Armenia the general area of distribution includes Nakhichevan, Anatolia, North Iraq, North and West Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1200–1700 meters above sea level, on dry stony slopes in the mountain steppes. Flowering in June, fruiting in July. Ether-oil plant with pleasant odor of nutmeg.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of agricultural lands.

Conservation actions. Part of the population grows in "Erebuni" State Reserve. Necessary: search of new habitats, monitoring of the state of the population.

309. *Teucrium canum* Fisch. & C.A.Mey. — Լերդախոտը ալեհեր — Дубровник седой

$$CRB\ 1\ ab(iii) + 2\ ab(iii)$$

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Մկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Меницкий Ю. Л. 1988. Род *Teucrium* L.

Флора Армении, 8: 15–23. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 144. Ереван.

ՆԱԳՈՒԴ՝ Ն. ԽԱՆԳՂԱՆ

Compiler N. Khandivan

Կարեգորիս: Կրիստիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Կովկասի էնդեմիկ է: Տարածման և բնակություն շրջանների մակերեսը՝ 10 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2՝ հազվագյուտ տեսակ կարգավիճակով:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս, ամբողջությամբ սպիտակ-մախրագույն կարճ առնեղմ մազիկների թափառությամբ, ավելի լավ արտահայտված տերևների ստորին մակերեսին: Տերևները պարզ, երկարավուն-էլիպսան, աղեղնազր, սեպածև հիմքով, կարճ կոթերով: Ընդհանուր ծաղկաբույլը հասկանման, սակավաթիվ ծաղիկների միմյանցից մի փոքր հեռացած օղակներով: Բաժակը համարյա կանոնավոր, զանգակաձև, 5 տատնիկներով: Պսակը փաթյազույց-ծիրանազույց, հնգաանոթ, թվում է մխալոթ, րանի որ վերին շուրթը ճեղքված է մինչև հիմքը և դրա բլբակները մտնեցած են ստորին շուրթին: Պատյոք կազմված 4 մասերից՝ հակաձվածև էրեմներից:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Շիրակի ֆրանսիական շրջանում (Արթիկ, Պեմզաշեն): АОО՝ 8 քառ. կմ, բնակչությունը՝ 1: Ընդհանուր արեսը, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է Դաղստանը, Արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոգենետիկական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային զառամ ծ. մ. 1750–1800 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ, կավային լանջերին տափակավանդակներում: Մաղկում է հունիսին–հուլիս ամիսներին, սպաղարեքում՝ հուլիսին–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորստա կամ դեգրադացիա՝ կապված անբյուրեղյալ գործունեության հետ՝ առաջի համարը ըստ շահագործում:

Պատկանությունը միջոցառումներ: Պատկանությունը միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պրապուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը, ճշտելու և նոր աճելու քանակի հայտնաբերելու համար, պրապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգը:

Category. Critically endangered species. Endemic of the Caucasus. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–40 cm, completely covered with whitish-grey short appressed hairs; pubescence more dense on the lower side of leaves. Leaves entire, elongate-elliptic, serrate, at base cuneate; petioles short, 1–2 cm long. Common inflorescence spike-shaped; flowers few, remote. Calyx almost actinomorphic, campanulate, 5-dentate. Corolla pinkish-purple, 5-dentate, seeming unilabiate. Fruit of 4 obovate nutlets.

Distribution. In Armenia it grows in Shirak floristic region (Artik, Pempashen). AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Dagestan, West and East Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1750–1800 meters above sea level, on dry stony and clay slopes in the steppes. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

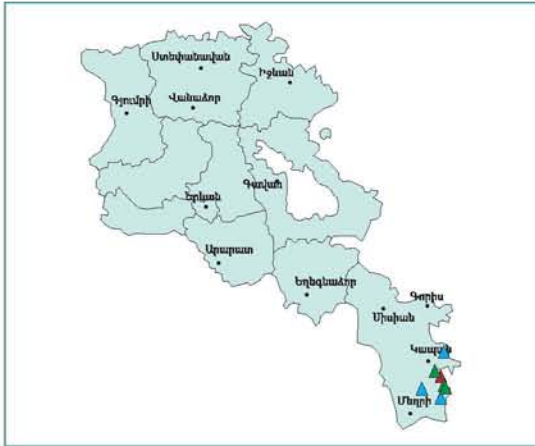
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by anthropogenic factor, especially open exploitation of tuff.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

310. *Teucrium hyrcanicum* L. — Լերդախոտ հիրկանիական — Дубровник гирканский

VU* B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Գևորգի Ֆայվուշ
© Georgi Fayvush

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակի համաշխարհային մասշտաբով լայն տարածման պատճառով, կատեգորիան իջեցված է մեկ աստիճանով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ 60–80 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ կոթունավոր, ձվաձև երկարավուն, աղեղնաձգ, սրտաձև հիմքով: Ընդհանուր ծաղկաբույլը՝ նեղ, համալսյա զլանաձև, հասկանման, բազմաթիվ ծաղիկների միմյանց շատ մոտեցած օղակներով: Բաժակը՝ համալսյա երկշորք, վերին շուրքը լայն ձվաձև միջին աստամիկով: Պսակը՝ մուգ ծիրանագույն, հնգապսակ, թվում է միաշորք, բանի որ վերին շուրքը ճեղքված է մինչև հիմքը և դրա ընթացքով մոտեցած են ստորին շուրքին: Պտուղը՝ կազմված 4 մասերից՝ հակաձվաձև երեքնեքից:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Զանգեզուրի ֆյուրիստիկական շրջանում (Կասյանի շրջակայք, Մավ գետի հովիտ, լեռնագագաթ՝ Խուստուր): EOO՝ 200 քառ. կմ, AOO՝ 24 քառ. կմ, լուկալիտները՝ 3: Ընդհանուր արևալը, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է Արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասը, Թուրքիա, Անատոլիան և Իրանը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ներքին և միջին լեռնային գոտում ծ. մ. 700–1800 մ բարձրությունների վրա, անտառներում, անտառի եզրերին, բացատներում, թփուտներում: Մասկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիսին–օգոստոսին: Օժաված է գեղազարդային հատկանիշներով:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անբուսաբույս գործոններից՝ հողատարածքների յուրացում գյուղատնտեսության համար:

Պահպանության միջոցառումներ: Աճելավայրերը հիմնականում պահպանվում են «Շիկահող» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել սրբալոյսացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². Because of the worldwide distribution of the species the category has been downgraded to VU.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 60–80 cm. Leaves petiolate, ovate-oblong, crenate, from below grayish of dense crisped pubescence. Inflorescence narrow, almost cylindrical, spiciform, dense, many-flowered. Calyx bilabiate; upper lip with broad ovate central tooth and 2 lateral obtuse ones; lateral teeth of upper lip broader than acute teeth of lower lip. Corolla dark purple, 5-dentate, seeming unilabiate. Fruits of 4 obovate nutlets.

Distribution. In Armenia it grows in Zangezur (surroundings of Kapan, Tsav river valley, Khustup Mountain) floristic region. EOO is 200 km², AOO is 24 km², the number of locations is 3. Besides Armenia the general area of distribution includes West and East Transcaucasia, Talish, Anatolia and Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 700–1800 meters above sea level, in the forests, forest edges, in the glades and shiblak. Flowering from June to July, fruiting from July to August. This is ornamental species.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by anthropogenic activities – land development for agricultural purposes, forestry activities, grazing and haymaking.

Conservation actions. The main part of population is situated in “Shikahogh” State Reserve. Necessary: monitoring of the state of the population.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Меницкий Ю.Л. 1988. Род *Teucrium* L.

Флора Армении, 8: 15–23. Ереван.

Կազմող՝ Ն. Խանձյան

Compiler N. Khandjyan

311. *Utricularia intermedia* Hayne — Ջրապզուկ միջին — Пузырчатка средняя

EN* B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Josef Hlasek
© www.hlasek.com Utricularia intermedia 4148

Կարեգործում: Վտանգված տեսակ է: Հանդիպում է միայն Լոռու սարահարթի լճերում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակի համաշխարհային մասշտաբով շատ լայն տարածման պատճառով կատեգորիան իջեցված է մեկ աստիճանով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1* ոչ նշանակալի ենթակա տեսակ կարգավիճակով:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա, առանց արմատների, կարճացած ընձյուղներով ջրային բույս է: Ցողունները՝ 10–30 սմ երկարության, երկձև ընձյուղներով: մի քանիսը՝ կանաչ թելանման բաժանված տերևներով, առանց բշտիկների, մյուսները՝ բշտիկ կրող անգույն տերևներով: Մաղկակիները՝ 2–4 (6) ծաղիկներով: Մաղկակիները՝ պաղի ժամանակ ուղիղ բարձրացող: Պսակը՝ դժգույն դեղին: Պսուղը՝ գնդաձև տուփիկ, չբացվող կամ ճեղքերով բացվող:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Լոռու ֆլորիստիկական շրջանում (Կլոր և Կիզ–Կալա լճեր): AOO՝ 8 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 2, իրարից հեռացած են 18 կմ: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է արևափական և արալիկական Եվրասիան, Հյուսիսային Ամերիկան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում ծ. մ. 1500–1700 մ բարձրությունների վրա, լճերում, ճահճացող ջրերում: Մաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պաղարեքում՝ օգոստոսին: Միջատակեր բույս է:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված կլիմայի փոփոխության և լճերի բուսածածկման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Լոռու մարզում:

Category. Endangered species. It occurs only in the lakes of Lori plain. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². Since the species is wide spread, the category of threat has been downgraded to EN.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under 1 category: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial rootless herb with shortened, distinctly dimorphic shoots 10–30 cm. One type of shoots with green leaves without bubbles, the other one – with reduced colorless leaves with bubbles. Scapes 2–6-flowered. Fructiferous pedicels erect. Corolla pale yellow. Fruit a globose capsule; seeds numerous.

Distribution. In Armenia it occurs in Lori (Klor and Kiz–Kala lakes) floristic region. AOO is 8 km², the number of locations is 2, the distance between them is 18 km. Besides Armenia the main area of distribution includes Arctic and Tropical Eurasia, North America.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1500–1700 meters above sea level, on the lakes, in swamp waters. Flowering from June to July, fruiting in August. Insectivorous plant.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by global climate change and natural succession of vegetation.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: survey on sub-population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population, establishment of new specially protected area in Lori plain.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аветисян В.Е. 1987. Род Utricularia. Флора Армении, 8: 394–396. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 144–145. Ереван.

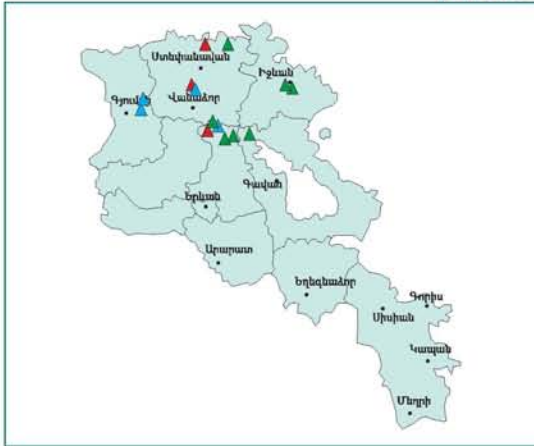
Կազմող՝ Ն. Խանճյան

Compiler N. Khandjyan

312. *Fritillaria collina* Adam — Արքայածաղիկ բլրակային — Рябчик холмовой (= *F. lutea* auct. non Mill.)

EN B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Габриэлян Э. Ц. 2001. Род *Fritillaria*.

Флора Армении, 10: 73–82. Liechtenstein.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 152. Ереван.

Мордак Е.В. 2006. Род *Fritillaria*.

Конспект флоры Кавказа, 2: 76–79. Санкт–Петербург.

Վազմով Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիք: Վտանգված տեսակ է: Կովկասի էնդեմիկ է: Հայաստանում հայտնի է հինգ ֆլորիստիկական շրջաններում, սակայն ամենուրեք շատ հազվագյուտ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ բնոգրված էր որպես *Fritillaria lutea* L կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում բնոգրված չէ:

Նկարագրություն: Սոխուկավոր բույս՝ սպիտակ գնդաձև սոխուկով: Ցողունը՝ 12–20 սմ բարձրությամբ, մերկ, ստորին մասում՝ անտերև, կեսից վերև՝ 4–6 հերթադիր նեղ նշտարած տերևներով: Ծաղիկը՝ բաց դեղին, խոշոր, 30–40 մմ երկարությամբ, լայն զանգակաձև: Տուփիկը՝ օվալ գուրգռաձև, բութ եռանիստ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Վերին Ախուրյանի, Շիրակի, Լոռու, Իջևանի և Սևանի ֆլորիստիկական շրջաններում: ԵՕՕ 2790 քառ. կմ է, ԱՕՕ՝ 60 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 5: Ընդհանուր արեալը բնոգրվում է Մեծ Կովկասը և Արևմտյան, Հարավարևմտյան, Կենտրոնական, Արևելյան և Հարավային Անդրկովկասը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական արանձնահարկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտուց մինչև ենթալպյան գոտի, ծ. մ. 1700–2500 մ բարձրությունների վրա, կաղնու և կաղնու–բոխտ անտառների եզրերին, քաղաքներում, կեչու կորարում անտառում, ենթալպյան մարգագետինների ժայռոտ տեղերում: Ծաղկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հունիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված հողատարածքների յուրացման, ինտենսիվ արացնեման, ռեկրեացիոն տրոբման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանվում է «Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of the Caucasus. In Armenia it occurs in five floristic regions, nevertheless it is very rare. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km².

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included as *Fritillaria lutea* under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Herb with white globular bulb. Stem 12–20 cm, glabrous, in the basal part leafless, in the upper half with 4–6 alternate, narrowly lanceolate or linear leaves. Flower light yellow, large 30–40 mm long, broadly campanulate. Capsule ovate–obovate, obtuse, 3–edged.

Distribution. In Armenia it occurs in Upper Akhuryan, Shirak, Lori, Idjevan and Sevan floristic regions. EOO is 2790 km², AOO is 60 km², the number of locations is 5. Besides Armenia the general area of distribution includes the Greater Caucasus and West, South–West, Central, East and South Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from middle to sub–alpine belts, at the altitude of 1700–2500 meters above sea level, in the forest glades and forest edges, in sub–alpine birch forests, on rocky places in sub–alpine meadows. Flowering from May to June, fruiting from June to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development, intensive grazing, recreation trampling.

Conservation actions. The part of population grows in the area of “Dilidjan” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

313. *Gagea lutea* (L.) Ker Gawl. — Մազախոտուկ դեղին — Гусный лук желтый

$$ENB \ 1 \ ab(i,ii,iii,v) + 2 \ ab(i,ii,iii,v)$$

© www.orchis.webzdarma.cz

Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Таманян К. Г. 2001. Род *Gagea*.

Флора Армении, 10: 82–110. Liechtenstein.

Левичев И. Г. 2006. Род *Gagea*.

Конспект флоры Кавказа, 2: 60–72. Санкт-Петербург.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգորհիս: Վառագված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ-ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ-ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հստակեցվածքներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա ստիպակալոր բույս՝ 15-20 սմ բարձրությամբ: Ստիպակը՝ ոչ մեծ, երկարավուն ձվաձև, քղբանման մոխրադարչնագույն թեխուկներով: Արմատամերձ տերևը՝ մեծ, լայն-հնչարանաձև: Ծաղկաբույլը՝ 5-10 ծաղիկներով, հովանոցանման: Ծաղկակից տերևները՝ 3-4 հատ: Ծաղիկները՝ մեծ, ծաղկալայտ՝ մասնատվ 1,4-1,6 սմ երկարությամբ, գծավուն, սրտաքիթից՝ կանաչավուն, ներսում՝ վառ դեղին: Տափիկը՝ լայն հավանձվաձև:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Իջևանի (Վանաձորի և Նոյեմբերյանի շրջակայք) և Գարեդեզի (Ջառիքաի և Խնձորուս գյուղերի միջև) ֆորֆաիտիկական շրջաններում: EOO 4230 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լուխլանեաները՝ 3: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Նախակովկասը, Արևմտյան, Հարավ-արևմտյան, Կենտրոնական և Հարավային Անդրկովկասը, Եվրոպան, Սիբիրը, Հեռավոր Արևելքը, Հյուսիսային Իրանը և Աֆղանստանը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Անում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1200–1500 մ բարձրությունների վրա, ամառառներում, քիերի մացառույթների վրա: Շաղկում է մարտ–ապրիլ սմխներին, պտղաբերում՝ ապրիլ–մայիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակություն շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտառառնետակն աշխատանքների և խողատարածքների յուրացման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործառնություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ՝ նոր աճերակալայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել արապոլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km².

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 15–20 cm. Bulb small, oblong-ovate, with papery greyish-brown tunics. Basal leaf large, broadly lanceolate. Inflorescence 5–10-flowered, umbel-shaped. Bracts 3–4, broad. Flowers large; perianth segments 1.4–1.6 cm long, linear, greenish on outside, bright yellow inside. Capsule broadly obovate.

Distribution. In Armenia it grows in Idjevan (surroundings of Vanadzor and Noyemberyan) and Darelegis (between Zaritap and Khndzorut villages) floristic regions. EOO is 4230 km², AOO is 12 km², the number of locations is 3. The main area of distribution includes Ciscaucasia, West, South-West, Central, East and South Transcaucasia, Europe, Siberia, Far East, North Iran and Afghanistan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1200–1500 meters above sea level, in the forests, steppe shrubs. Flowering from March to April, fruiting from April to May.

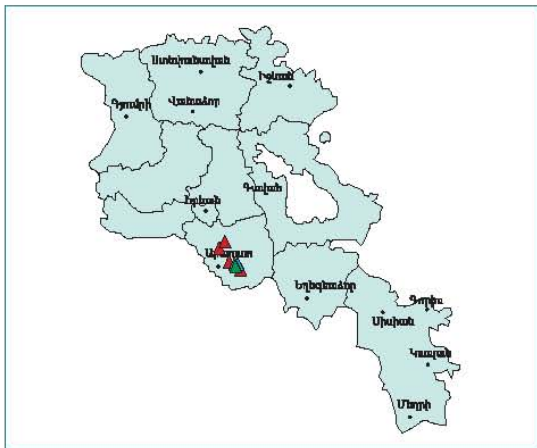
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by forestry activities and land development.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats.

314. *Rhinopetalum gibbosum* (Boiss.) Losinsk. et Vved. — Կնճիթաթերթիկ սապարավոր — Ринопеталом горбатый

CR B 1 ab(i,ii,iii,v) + 2 ab(i,ii,iii,v)

© Կամիլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Մկրբնադրյալներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր \ Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Габриэлян Э. Ц. 2001. Род *Rhinopetalum*.

Флора Армении, 10: 70–73. Liechtenstein.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 157. Ереван.

Мордак Е. В. 2006. Род *Fritillaria*.

Конспект флоры Кавказа, 2: 76–79. Санкт–Петербург.

Մկրբնադրյալ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կապեցողիս: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Տարածման և քնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ փոքր գնդաձև տիպով: Ցողունը՝ 6–20 սմ բարձրության, մերքևում մերկ, վերևում մանր ծծիչներով: Տերևները՝ մշտադաձև կամ ձվաձև: Ծաղկապատի մասերը՝ 13–15 մմ երկարության, 6–10 մմ լայնության, բաց կամ մուգ վարդագույն, մերկ մատուց մուգ մանուշակագույն: Տուփիկը՝ հորիզոնական տափակացած, 12–14 մմ երկարության, 16–20 մմ լայնության:

Տարածում: Հայաստանում հայտնի է միայն Երևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Երասխի լեռնաշղթա, Վեդի, Գոռավան, Արաքստ): ԵՕՕ 85 քառ. կմ է, ԱՕՕ՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 2: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում, Իրանում, Միջին Ասիայում, Աֆղանստանում և Պակիստանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 850–1000 մ բարձրությունների վրա, չոր կավախճաքարոտ, ավազոտ, քարքարոտ լանջերին, ավազային անապատում, կիսաանապատում: Ծաղկում է մարտ–ապրիլ ամիսներին, պտղաբերում՝ մայիս–հունիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և քնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման համար հողատարածքների յուրացման և շինարարության համար անապատային տարածքից ավազի դուրս բերման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Գոռավանի ավազոտներ» պետական արգելավայրում՝ «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի կազմում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with small globular bulb. Scape 6–20 cm, at base glabrous, in upper part papillose. Leaves lanceolate or ovate. Perianth segments 13–15 x 6–10 mm, light or dark pink, at base dark violet. Capsule horizontally compressed, 12–14 x 16–20 mm, at apex dentate, at margins narrowly dentate, undulate winged. Seeds flat, narrowly winged, light brown.

Distribution. In Armenia it grows only in Yerevan floristic region (Yerakh mountain range, Vedi, Goravan, Ararat). EOO is 85 km², AOO is 16 km², the number of locations is 2. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, Iran, Middle Asia, Afghanistan, Pakistan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 850–1000 meters above sea level, on dry clay and stony slopes, in the sandy desert and semi-desert. Flowering from March to April, fruiting from May to June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by expansion of arable land and use of desert sands for industrial purposes.

Conservation actions. Part of the population grows in “Sands of Goravan” reservation included into “Khosrov Forest” State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.